

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ І СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕНЬ
У ГАЛУЗІ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ І СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ**

**МАТЕРІАЛИ МІЖВУЗІВСЬКОЇ ДИСТАНЦІЙНОЇ
СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
27 ТРАВНЯ 2020 РОКУ**

ХАРКІВ – 2020

УДК 37.013.42
ББК 74.60
А 43

За редакцією
доктора педагогічних наук, професора,
завідувача кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди
Васильєвої Марини Петрівни

Актуальні проблеми досліджень у галузі соціальної педагогіки і соціальної роботи: матеріали міжвузівської дистанційної студентської науково-практичної конференції 27 травня 2020 року / за ред. М.П. Васильєвої. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2020. 129 с.

Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (протокол № 3 від 12.05. 2020 р.).

© Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, 2020.
© Кафедра соціальної роботи і соціальної педагогіки, 2020.
© Васильєва М.П., 2020.

Ларіна Е.Р., Василенко О.М. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПРОФОРІЕНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ У ЦЕНТРАХ ЗАЙНЯТОСТІ.....	47
Літвиненко Ю.С. ГОТОВНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ДО ПЕРВИННОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	53
Пластун Т.І. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ-СИРИТ В УМОВАХ ПРИЙОМНОЇ СІМ'Ї.....	58
Попова В.В. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ДЕЗАДАПТАЦІЇ ДОШКІЛЬНИКІВ У СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ЗАКЛАДАХ.....	63
Сех М.І., Романова І.А. ГОТОВНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА ДО РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ В УМОВАХ БЛАГОДІЙНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ.....	67
Тепляк А.М. КОМПЕТЕНТНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА ДЛЯ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ В ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ.....	75
Шерстньова М.С. КОМПЕТЕНТНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ДЛЯ РОБОТИ З ПРОФІЛАКТИКИ ВЖИВАННЯ НАРКОТИЧНИХ РЕЧОВИН ПІДЛІТКАМИ У ЗАКЛАДІ ОСВІТИ.....	80
ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	85
Алексєєва Н.І. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ З ПРОФІЛАКТИКИ АЛКОГОЛІЗМУ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ.....	85
Артюшенко В.В. РОЛЬ ЕТНОПЕДАГОГІЧНИХ ЗАСОБІВ У СОЦІАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ ПІДЛІТКІВ.....	87
Батрак А.С. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ З ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	88

ГОТОВНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ДО ПЕРВИННОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент І.А. Романова

Анотація. У статті уточнено суть поняття «готовність соціального педагога до первинної профілактики девіантної поведінки підлітків». На основі аналізу положень нормативно-правових документів соціальній галузі й узагальнення досвіду діяльності психологічної служби з профілактики девіантної поведінки підлітків у закладах загальної середньої освіти визначено й здійснено аналіз змісту структурних компонентів готовності соціальних педагогів до роботи з профілактики девіантної поведінки підлітків (мотиваційно-ціннісного, особистісного, когнітивного, діяльнісного).

Ключові слова: *первинна профілактика, девіантна поведінка, підліток, заклад загальної середньої освіти, готовність соціального педагога, компоненти готовності.*

Lityunenko Yu.S. Social Pedagogue's Readiness to the Initial Prevention of Deviant Behavior of Adolescents in General Secondary Education Institutions

Annotation. *The article clarifies the essence of the concept of "social pedagogue's readiness to the initial prevention of deviant behavior of adolescents". The content of structural components of social pedagogue's readiness to the initial prevention of deviant behavior of adolescents (motivational-value, personal, cognitive, activity) were determined and analyzed on the basis of analysis of legal documents of social sphere and generalization of practical experience of social-psychological service on prevention of teenagers' deviant behavior in general secondary education institutions.*

Keywords: *initial prevention, deviant behavior, adolescent, general secondary education institution, social pedagogue's readiness, components of readiness.*

Постановка проблеми. Одним із провідних напрямів діяльності психологічної служби закладу загальної середньої освіти є первинна профілактична робота. Завдяки своїм соціально-психологічним особливостям підлітки потребують цілеспрямованої, системної роботи щодо попередження негативних соціальних і особистісних (поведінкових) явищ. Це висуває вимоги щодо рівня готовності спеціалістів соціальної галузі здійснювати професійно діяльність у цьому напрямі. Сформованість компонентів готовності соціальних працівників до проведення комплексу соціально-педагогічних заходів щодо попередження проявів девіантної поведінки підлітків є запорукою ефективності первинної профілактики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз законодавства дозволив визначити низку нормативно-правових документів, що регулюють соціально-педагогічну діяльність з проведення первинної профілактики у закладі загальної середньої освіти (далі ЗЗСО). Зокрема, напрями діяльності соціального педагога містить Положення про психологічну службу закладу освіти. Законом України «Про соціальні послуги» закріплюється перелік базових соціальних послуг, серед яких є соціальна профілактика. Сутність і зміст цієї послуги визначається Державним стандартом соціальної послуги профілактики. Крім того, основні вимоги до загального рівня підготовки соціальних працівників містять Стандарти підготовки здобувачів першого (бакалаврського) і другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота».

Особливості соціально-педагогічної діяльності з профілактики девіантної поведінки підлітків у ЗЗСО розробляються в працях Л. Вольнової, І. Козубовської, Р. Козубовського, Л. Коноваленко, О. Копової, Л. Линник, І. Парфанович, Н. Пихтіної, О. Таценко та інших.

Проблеми розвитку особистості майбутніх соціальних педагогів у системі професійної підготовки розглядаються у працях О. Безпалько, Л. Міщик, В. Поліщук, А. Капської, С. Харченка та інших.

Проблему формування готовності майбутніх соціальних педагогів і соціальних працівників до профілактичної діяльності з дітьми та молоддю вивчали В. Галузинський, І. Козубовська, С. Пащенко тощо. Однак, у зв'язку з прийняттям Стандартів підготовки фахівців соціальної галузі виникла необхідність уточнення змісту компонентів готовності соціальних педагогів до проведення первинної профілактики девіантної поведінки підлітків у ЗЗСО.

Мета статті – уточнення поняття «готовність соціального педагога до первинної профілактики підлітків», визначення змісту її структурних компонентів щодо діяльності в ЗЗСО.

Виклад основного матеріалу. Аналіз соціально-педагогічної літератури [1; 2; 3; 9; 11; 13] дозволив визначити, що вчені по-різному підходять до визначення суті поняття «готовність до професійної діяльності». Так, О. Тютюнник професійну готовність розглядає «одночасно як мету, і як результат підготовки спеціалістів до професійної діяльності, а зміст професійної готовності – критерієм діагностики процесу підготовки» [11, с. 143].

Ю. Галагузова визначає, що «готовність до соціально-педагогічної діяльності включає входження у професію, оволодіння стандартами професійної соціально-педагогічної освіти, тобто все те, що піддається нормуванню і технологізації» [3, с. 95].

У дослідженні В. Поліщук готовність до професійної діяльності визначається, як «складне особистісне утворення, що визначається цінностями соціально-педагогічної діяльності; психологічним станом готовності до виконання професійної діяльності; системною сукупністю професійних знань, умінь та навичок, необхідних для кваліфікованого виконання професійних

функцій і ролей; сформованістю професійно зумовлених особистісних якостей» [9, с. 326].

У Законі України «Про освіту» [4] наводиться визначення поняття компетентність, як «динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначають здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність».

У Державному стандарті надання соціальної послуги профілактики визначають, що первинна соціальна профілактика спрямована на здійснення комплексу заходів, що мають інформаційно-роз'яснювальний, просвітницький характер та спрямовані на підвищення обізнаності з певних питань, формування цінності здоров'я та відповідних якостей особистості, а також навичок, що допоможуть їй відмовитися від певних стандартів поведінки та негативних звичок [8].

О. Ключко, виходячи з основних проблем і чинників формування девіантної поведінки підлітків, формулює пріоритетні напрями профілактичної роботи в освітній установі: 1) оптимізація соціально-виховного середовища; 2) утвердження цінностей і норм здорового способу життя; 3) гармонізація особистісного розвитку; 4) формування в девіантного підлітка конструктивних навичок поведінки як запоруки витіснення негативних звичок [5].

Узагальнюючи ці позиції, визначаємо поняття «готовність соціального педагога до первинної профілактики девіантної поведінки підлітків», як здатність соціального педагога успішно проводити професійну діяльність із запровадження комплексу заходів, що спрямовані на: оптимізацію соціально-виховного середовища, підвищення обізнаності підлітків щодо проявів девіантної поведінки, формування цінності здоров'я та відповідних якостей підлітків і навичок, що допоможуть їм відмовитися від певних стандартів поведінки й негативних звичок.

Діяльність у цьому напрямі соціальний педагог може успішно виконувати за рахунок інтеграції відповідних ціннісних орієнтацій, знань, умінь, особистих якостей. Тож, структурними компонентами готовності соціального педагога до первинної профілактики девіантної поведінки підлітків визначаємо мотиваційний, когнітивний, особистісний і діяльнісний.

Враховуючи положення Стандартів підготовки здобувачів першого (бакалаврського) і другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» [7], Державного стандарту соціальної послуги профілактики [8], наукові дослідження О. Ключко [5], Л. Маєвської [6]; Л. Смеренчак [10]; О. Тютюнник [11] й В. Уруського [12], визначимо зміст кожного компоненту.

Мотиваційний компонент характеризує стійка орієнтація на професійні цінності, норми соціально-педагогічної діяльності, на загальнолюдські принципи взаємовідносин соціальний педагог – підліток; здатність мотивувати себе на набуття необхідних компетентностей щодо первинної профілактики девіантної поведінки підлітків.

Когнітивний компонент характеризує знання й розуміння особливостей розвитку людини в дитячо-юнацький період, вікових і особистісних криз цієї вікової категорії; основ законодавства, прав та обов'язків, правових наслідків протиправної поведінки; профілактики передачі соціально небезпечних захворювань і ускладнень унаслідок ризикованої поведінки; проблем, пов'язаних зі вживанням психоактивних речовин; тестування на ВІЛ, ПСШ, ТБ та інші соціально-небезпечні захворювання; сутності поняття соціальної профілактики, її видів; ролі й місця соціальної профілактики у структурі соціально-педагогічної діяльності в ЗЗСО; поняття девіантної поведінки дітей як однієї з головних проблем у соціально-педагогічній діяльності; класифікації чинників і форм девіантної поведінки підлітків; нормативно-правового забезпечення діяльності соціального педагога щодо організації профілактики девіантної поведінки підлітків у ЗЗСО; організації дозвілля, творчих, спортивних та культурно-масових заходів; сутності основ організації, проведення, аналізу форм надання послуги соціальної профілактики (соціальної реклами, лекції, відеолекторія, бесіди, дебатів, тренінгу, форум-театру, «живої бібліотеки», масових заходів тощо).

Особистісний компонент характеризує здатність соціального педагога демонструвати толерантну поведінку, виявляти повагу до культурних релігійних, етнічних відмінностей, розрізняти вплив стереотипів та упереджень; здатність до генерування нових ідей та креативності у процесі проведення профілактичної роботи в ЗЗСО; комунікативні якості, що сприяють встановленню контакту з групою підлітків чи підлітком, схильним до проявів девіантної поведінки; самоконтроль, рефлексія власної діяльності.

Діяльнісний компонент передбачає наявність професійних умінь і навичок для успішної практичної роботи соціального педагога щодо організації первинної профілактики девіантної поведінки підлітків, зокрема: здатність мотивувати підлітків та рухатися до спільної мети; здатність виявляти сильні сторони й залучати особистісні ресурси підлітків, ресурси соціальної групи і громади для розв'язання проблеми девіантної поведінки; здатність до залучення підлітків до волонтерства, суспільно-корисної діяльності, роботи різноманітних закладів, громадських організацій; здатність до формування та утвердження цінностей здоров'я, розвитку навичок піклування про власне здоров'я та здоров'я оточуючих у підлітків; здатність залучати інших суб'єктів соціально-педагогічного впливу до співробітництва у вирішенні проблеми профілактики девіантної поведінки підлітків; вміння обирати оптимальні способи взаємодії відповідно до конкретного підлітка (вибір інформації, композитна побудова діалогу, побудова стилю вербального або невербального типу спілкування відповідно до конкретної ситуації); вміння вирішувати протиріччя, що виникають у процесі роботи між її об'єктами і суб'єктами, тощо.

Висновки. До структури готовності соціального педагога до проведення первинної профілактики девіантної поведінки підлітків у ЗЗСО входять когнітивний, мотиваційний, особистісний і діяльнісний компоненти, які в

сукупності складають інтегративне особистісне утворення, що характеризується здатністю успішно проводити професійну діяльність із запровадження комплексу заходів, спрямованих на оптимізацію соціально-виховного середовища, підвищення обізнаності підлітків щодо проявів девіантної поведінки, формування цінності здоров'я та відповідних якостей підлітків і навичок, що допоможуть їм відмовитися від певних стандартів поведінки й негативних звичок.

Перспективним напрямом подальших досліджень є вивчення шляхів покращення підготовки майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти до проведення профілактики девіантної поведінки підлітків.

Список використаних джерел:

1. Василенко О.М. Педагогічні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до розвитку соціальної відповідальності дітей у закладах інтернатного типу. Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогіка і психологія. 2016. Вип..37 (370). С.22-29.

2. Васильєва М.П., Романова І.А. Використання сучасних дидактичних методів у підготовці майбутніх соціальних працівників. *Інноваційна педагогіка*. 2019. №13. Т.2. С.187-190.

3. Галагузова Ю.М. Теория и практика системной профессиональной подготовки социальных педагогов: дис...д-ра пед. наук: 13.00.08. М., 2001. 373с.

4. Закон України «Про освіту» від 02.04.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

5. Ключко О.О. Профілактика адиктивної поведінки дітей та молоді у контексті підготовки майбутніх соціальних педагогів: монографія. Суми: ФОП Наталуха А.С., 2013. 172 с.

6. Маєвська Л.М. Готовність соціального педагога до професійної діяльності в етнокультурному середовищі. *Соціальна педагогіка і соціальна робота*. 2010. №3. С. 68–76.

7. Наказ Міністерства освіти і науки України «Стандарт вищої освіти України за спеціальністю 231 «Соціальна робота» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти» від 24.04.2019 р. №557.

8. Наказ Міністерства соціальної політики України «Державний Стандарт соціальної послуги профілактики» від 10.09.2015 р. №912.

9. Поліщук В.А. Теорія та методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2006. 454 с.

10. Смеренчак Л.І. Особливості формування готовності майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності. *Освіта дорослих як фактор розвитку дорослої людини в умовах соціальних змін*: матеріали міжн. наук.-практ. конференції. (Черкаси, 21-23 березня 2012 року.). Черкаси: Редакційно-видавничий відділ ЧНУ, 2012. С.118–121.

11. Тютюнник О.В. Зміст і структура професійної готовності майбутніх соціальних педагогів до профілактики наркотичної залежності серед

старшокласників. *Освіта дорослих як фактор розвитку дорослої людини в умовах соціальних змін*: матеріали міжн. наук.-практ. конференції. (Черкаси, 21-23 березня 2012 року.). Черкаси: Редакційно-видавничий відділ ЧНУ, 2012. С.143–150.

12. Урусський В.І. Формування готовності вчителів до інноваційної діяльності : методичний посібник. Тернопіль: ТОКІШПО, 2005. 96 с.

13. Шеплякова І.О. О специфике деонтологической культуры социального педагога. *Austrian Journal of Humanities and Social Sciences*. 2015. Вип.5-6.

Пластун Т.І.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ-СИРІТ В УМОВАХ ПРИЙОМНОЇ СІМ'Ї

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент Н.Д.Кабусь

Анотація. У статті розкрито особливості прийомної родини як альтернативної форми сімейного влаштування; визначено поняття «соціальна реабілітація», «соціальна реабілітація дітей-сиріт в умовах прийомної сім'ї»; розроблено технологію соціальної роботи з соціальної реабілітації дітей-сиріт в умовах прийомної сім'ї, спрямовану на підвищення показників соціальної вихованості дітей-сиріт; схарактеризовано умови ефективності технології роботи соціального педагога з прийомними сім'ями; описано етапи технології соціальної роботи з соціальної реабілітації дітей-сиріт в умовах прийомної сім'ї: підготовчий, основний, заключний; розкрито форми і методи роботи соціального працівника на кожному етапі технології.

Ключові слова: *приймна сім'я, діти-сироти, прийомні батьки, соціальний працівник, соціальна реабілітація.*

Plastun T.I. Preparation of Future Social Workers for Social Rehabilitation of Orphans in a Foster Family

Annotation. In article the features of a foster home as alternative form of the family device are revealed; definitions of the concepts "social rehabilitation", "social rehabilitation of orphan children in the conditions of a foster home" are given. The technology of social work on social rehabilitation of orphan children in the conditions of a foster home which is directed to increase in indicators of social good breeding of orphan children is developed. Conditions of effectiveness of the technology of work of the social teacher with foster homes are characterized. Stages of technology of social work on social rehabilitation of orphan children in the conditions of a foster